

บทที่ 2

ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์

ที่มาแนวความคิดและแรงบันดาลใจ

จากการสูญเสียแม่ไปอย่างกะทันหัน ก่อให้เกิดความสะเทือนใจอย่างรุนแรงแก่ข้าพเจ้า เมื่อเหตุการณ์ผ่านไป กาลเวลาได้ทำหน้าที่เสมือนปลอบประโลมจิตใจให้ความรู้สึกที่รุนแรงนั้นได้ทุเลาลง แต่สิ่งที่ยังคงอยู่ในความรู้สึกและจิตใจ คือ ความรัก ความระลึกถึง ความอาลัยอาวรณ์ ข้าพเจ้าจึงเกิดแรงบันดาลใจที่จะนำความรู้สึกเหล่านี้มาถ่ายทอด โดยมุ่งสร้างสิ่งที่เป็นสัญลักษณ์คือ เจดีย์ ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงถึงความเคารพบูชา อุทิศให้แก่บุพการีอันเป็นที่รักและเคารพยิ่ง โดยการนำวัตถุและวัสดุที่มีความหมายต่อความทรงจำและความรู้สึกจากประสบการณ์ส่วนตัวเช่น เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม ข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ มาสร้างสรรค์เป็นผลงานทัศนศิลป์

ทัศนคติที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์

ผู้ทำงานศิลปะย่อมแสดงออกด้วยผลงานที่มีสัญลักษณ์อันบ่งบอกถึงบุคลิกภาพของความรู้สึกของตนอย่างมีปัจเจกภาพ ผลงานจะต้องแสดงความเด็ดเดี่ยว ความกล้าที่จะแสดงออกตามอารมณ์ภายใน ด้วยการใช้ทัศนธาตุทางศิลปะโดยไม่คำนึงถึงความเป็นจริงตามธรรมชาติทั่วไป แต่ให้ความสำคัญต่อความรู้สึกและประสบการณ์ของผู้ทำงานศิลปะโดยตรง เพราะผู้ทำงานศิลปะแสวงหาความจริงภายใน แล้วพยายามถ่ายทอดออกมาเป็นรูปแบบอันแอบแฝงด้วยจินตนาการ การแสดงออกของผู้ทำงานศิลปะต้องประกอบด้วย

1. ความรู้ความเข้าใจหรือประสบการณ์ในการแสดงออก
2. ความเหมาะสมของเรื่อง และสภาพความเป็นอยู่ในการดำเนินชีวิตหรือวัฒนธรรมของตน
3. การเข้าใจสรรหาสื่อเพื่อใช้ในการแสดงออกอย่างเหมาะสมตรงตามความมุ่งหมาย
4. มีการแสดงออกที่เต็มไปด้วยจินตนาการและการสร้างสรรค์ เพราะฉะนั้นผู้ทำงานศิลปะ จึงต้องมีความเข้าใจในสื่อ วัสดุ และทัศนธาตุที่จะนำมาใช้เพื่อแสดงออกแทนอารมณ์ความรู้สึกและความคิดของผู้ทำงานศิลปะเอง

อิทธิพลทางพุทธศาสนา

อันพระสถูปเจดีย์ (ซึ่งเรามักเรียกกันแต่ว่า “พระเจดีย์” เช่นที่ชอบสร้างตามวัด) นั้น มีประเพณีสร้างสำหรับบรรจุอัฐิธาตุมาแต่ก่อนพุทธกาลไม่เฉพาะแต่สำหรับบรรจุอัฐิธาตุของพระเจ้าจักรพรรดิเท่านั้น สถูปที่สร้างบรรจุอัฐิธาตุบุคคลอื่นๆ ก็มี ดังปรากฏในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท ว่า พระพาหิยเป็นพุทธสาวก ถูกโคชนถึงมรณภาพ พระพุทธองค์โปรดให้สร้างสถูปบรรจุอัฐิธาตุไว้มีเป็นตัวอย่าง ถ้าว่าตามโบราณวัตถุที่ตรวจพบในอินเดีย ถึงพวกที่นับถือศาสนาอื่น เช่น พวกเคิร์ด นิกรณก็สร้างสถูปบรรจุอัฐิธาตุของศาสดาจารย์ เป็นทำนองเดียวกัน พิเคราะห์ดูตามลักษณะพระสถูปที่สร้างตั้งแต่โบราณมาตลอดกาลบัดนี้ เห็นว่าสถูปชั้นเดิมทีเดียวก็จะเป็นแต่พูนดินขึ้นเป็นโลกตรึงที่ฝังอัฐิธาตุ (อย่างที่เราก่อพระทราย) แล้วลงเขื่อนรอบกันดินพัง และบนโลกนั้นทำนองจะปกรั่มหรือฉัตรให้เป็นเกียรติยศ หรือเป็นเครื่องหมายให้รู้ว่าเป็นที่ฝังอัฐิธาตุท่านผู้ใด ถ้าไม่ให้อัฐิธาตุคนสำคัญก็จะเป็นแต่พูนดินเป็นโลกเท่านั้น สถูปจะทำได้เป็นขนาดใหญ่หรือขนาดเล็ก และจะทำโดยประณีตบรรจงหรือทำแต่พอสำเร็จ ก็แล้วแต่กำลังของผู้สร้าง ต่อชั้นหลังมาเมื่อนิยมนับถือพระธาตุเจดีย์ในพุทธศาสนา จึงตกแต่งแปลงรูปพระสถูปให้วิจิตรงดงามขึ้น เช่นแต่งกองดินให้เป็นรูปทรงทำเขื่อนให้เป็นฐานและชั้นทักษิณ ทำรูปปล้องกัณฑ์ตั้งบนหลังโลก แล้วต่อฉัตรให้เป็นยอด ของเหล่านี้ น่าจะเกิดขึ้นในชั้นเมื่อพระพุทธศาสนารุ่งเรืองจนถึงเป็นประธานของประเทศตั้งแต่สมัยแห่งพระเจ้าอโศกมหาราชเป็นต้นมาทั้งนั้น

เจดีย์ มาจากคำว่า เจติยะ หมายถึง สิ่งของหรือสถานที่ ที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นที่เคารพบูชา ระลึกถึง ธาตุเจดีย์ ได้แก่ เจดีย์ที่สร้างขึ้นเพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ บริโภคเจดีย์ เป็นสถานที่เกี่ยวเนื่องกับเหตุการณ์สำคัญในพุทธประวัติ 4 แห่งคือ สถานที่ประสูติ สถานที่ตรัสรู้ สถานที่ปฐมเทศนาและสถานที่เสด็จสู่ปรินิพาน อุเทสิกเจดีย์ ได้แก่ เจดีย์ที่สร้างขึ้นเพื่ออุทิศถวายเป็นพุทธบูชา ซึ่งอาจเป็นเจดีย์ที่ไม่ได้บรรจุสิ่งใด หรือบรรจุพระพุทธรูป พระพิมพ์ ฯลฯ²

จากคติการสร้างเจดีย์ข้างต้น และจากการศึกษารูปแบบต่างๆ ของเจดีย์พบว่า มีภาพเจดีย์ที่เขียนอยู่ในพระบฏด้วย จึงค้นคว้าความหมายในคติการสร้างพระบฏเพิ่มเติม พุทธศาสนิกชนได้สร้างพระบฏถวายแก่พระสงฆ์เพื่อให้พระสงฆ์ใช้ติดตัวเดินทางออกนอกวัด สำหรับกราบไหว้บูชา มีความเชื่อว่าหากได้ถวายพระบฏ จะเป็นอนิสกต์ต่อตนเองและครอบครัว ผ้าที่นำมาเขียนพระบฏ

¹จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, มหาวิทยาลัย, (กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์ พริ้นติ้งกรุ๊พจำกัด, 2534. จัดพิมพ์เนื่องในโอกาส สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชชนนาถยุครบ ๓ รอบ เมษายน 2534), 16 - 17.

²ไชยพจน์ หวลมานพ, “สถูปจำลองดินเผาสมัยทวารวดี” (วิทยานิพนธ์ปริญญาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปกรรม สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล, 2547), 165.

แต่เดิมคือผ้าที่ผู้ตายรักและใช้เป็นประจำ หรือผ้าขาวที่ใช้คลุมหีบศพ การเขียนพระบฏสันนิษฐานว่าเกิดขึ้นจากความเชื่อความศรัทธาของญาติ ที่ต้องการอุทิศผลบุญในการสร้างให้กับผู้ที่ล่วงลับ ข้าพเจ้าได้ศึกษาค้นคว้า ซึ่งส่วนหนึ่งมาจากประสบการณ์ การสูญเสียบุพการี ผสมผสานกับความสะเทือนใจในเนื้อหาสาระที่มี ที่สอดคล้องกับเรื่องราวส่วนตัว จึงเชื่อมโยงอนุสรณ์ความรัก ความบูชาของตน เข้ากับประเพณีการสร้างพระบฏและเจดีย์ โดยเชื่อมโยงการบูชาพระคุณแม่ เข้ากับการบูชาพระคุณของพระพุทธองค์

อิทธิพลจากศิลปะประเพณีของไทย

ศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมเป็นธรรมชาติอันหนึ่งที่ต้องศึกษา เป็นบ่อเกิดแห่งความบัลลาลใจที่สำคัญ เป็นแนวเรื่องที่มีความหมายและผูกพันกันเราไม่ยิ่งหย่อนกว่าธรรมชาติอย่างอื่น ศิลปะเป็นภาษาสากลที่สามารถสื่อความหมายระหว่างมนุษย์โดยไม่จำกัดเชื้อชาติก็จริง แต่ก็ยังเป็นเพียงเครื่องมือหรือวิธีการที่ใช้ในการสื่อความหมาย แต่ความหมายหรือตัวเนื้อหาของศิลปะย่อมมาจากการแสดงออกที่มีบุคลิกภาพ เอกัตภาพของผู้ทำงานศิลปะ ซึ่งย่อมต้องเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับชีวิตในแวดวงวัฒนธรรมของแต่ละภูมิภาคอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นผู้ทำงานศิลปะจึงต้องแสดงบุคลิกภาพของตนและเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมพร้อมๆ กันไป

ด้วยความมุ่งหมายที่จะแสดงออกในผลงานสร้างสรรค์ ให้มีลักษณะใหม่ที่เชื่อมโยงกับศิลปะแบบประเพณีของไทยและคติความเชื่อในพุทธศาสนาและกรรมวิธีของงานช่างไทย ข้าพเจ้าได้ประสานความหมายของวัสดุเข้ากับลักษณะของทัศนธาตุ เพื่อให้ได้รูปทรงที่แสดงคุณลักษณะตามความมุ่งหมาย ดังนี้

เส้น อิทธิพลของเส้นที่ได้รับจากศิลปะประเพณีของไทย มาจากรูปแบบของกระบวนการสานทอแบบพื้นบ้านไทย โดยใช้เส้นเชือกมารวบเป็นเส้นดิ่งหรือเส้นแกนทำหน้าที่ร้อยรัดผูกมัดตัวเส้นนอนที่เป็นวัตถุหรือวัสดุ เรียงร้อยกันออกมาเป็นรูปทรงของเจดีย์ ส่วนอิทธิพลที่ได้รับจากเส้นอีกรูปแบบหนึ่งคือ ลวดลายของวัตถุ วัสดุ เช่น เส้นลายนํ้าไหลบนผ้าถุง เส้นโค้ง เส้นหยักที่อยู่ในลวดลายดอกของผ้าลูกไม้ ลายเครือเถาบนผ้าถุง เหล่านี้เป็นต้น

น้ำหนัก วัตถุและวัสดุที่มาจากการร้อยรัดผูกมัดถักทอในรูปแบบวิธีการพื้นบ้านไทย มีลวดลายสีเส้นที่เป็นรูปแบบเฉพาะพื้นถิ่น ซึ่งในกระบวนการ ร้อยรัดถักทอ เกิดการสร้างลวดลายคือการสอดสานเส้นด้าย ผ้า และข้าวของเครื่องใช้ที่มีสีเส้น ลวดลายเฉพาะที่แตกต่างกันทำให้เกิดเป็น

³ ชลูด นิ่มเสมอ, องค์ประกอบศิลปะ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2531), 254.

น้ำหนักขึ้น ดังนั้น น้ำหนักรูปทรงที่เกิดขึ้นจากการร้อยรัดถักทอ วัตถุ วัสดุที่ต่างสีกันเหล่านั้นยังสามารถแสดงความหมายและส่งผลต่ออารมณ์ความรู้สึกได้

รูปทรง รูปทรงที่ประกอบขึ้นด้วยเส้น น้ำหนัก และลักษณะของวัสดุ (ทัศนธาตุ) ผสมกับรูปแบบตามวัฒนธรรมประเพณีของไทย (เจดีย์) และบุคลิกภาพของผู้สร้างสรรค์ ได้ให้การแสดงออกที่สมบูรณ์ของเนื้อหาทางรูปทรงและเอกลักษณ์ของศิลปะไทย ซึ่งแสดงถึงความเคารพบูชาและความกตัญญูรู้คุณต่อผู้ให้กำเนิด

ความบันดาลใจจากประสบการณ์ด้านวัตถุ

เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิตเป็นสิ่งแวดล้อมที่ต้องสัมผัส ต้องเกี่ยวข้องและบางสิ่งบางอย่างก็ได้สั่งสมเป็นประสบการณ์ ซึ่งประสบการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นต่างกัน วัตถุ วัสดุแต่ละชนิดก็ให้อารมณ์ความรู้สึกและความหมายที่แตกต่างกันด้วย เช่น ผ้าถุงให้ความรู้สึกผู้ใส่ที่เป็นเพศหญิงหรืออาจจะมากกว่าจนถึงความเป็นแม่ ซึ่งอาจจะกระตุ้นให้เกิดความรู้สึกโอบอ้อมอารี มีความเมตตาอาทร ผ้าลูกไม้อาจจะให้ความรู้สึกถึงผู้หญิงที่มีความอ่อนหวาน อ่อนโยน ส่วนผ้าไหมให้ความรู้สึกอบอุ่น ทะนุถนอม เหล่านี้เป็นต้น ซึ่งข้าพเจ้าได้ศึกษาลักษณะเฉพาะของวัตถุและวัสดุที่ให้อารมณ์ความรู้สึกมาใช้แสดงออกเชิงสร้างสรรค์